

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΤΖΙΤΖΙΚΑΚΗΣ
ΒΑΣΙΛΗΣ ΓΕΩΡΓΕΛΗΣ
ΕΛΕΝΗ ΤΣΑΜΙΛΗ
ΚΙΚΗ ΚΟΝΤΟΜΗΝΑ

ΑΡΧΑΙΑ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ (ΕΝΟΤΗΤΑ 3η & 4η)

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. «Μαρτυρεῖ δὲ ... φαύλης»: Ποια ορίζει ο Αριστοτέλης ως πρώτη επιδίωξη κάθε νομοθέτη με την άσκηση του νομοθετικού του λειτουργήματος και πώς αυτή υλοποιείται;
2. «Οὐ μικρὸν οὖν ... μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν»: Ποιο στοιχείο αναφορικά με την ηθική διαπαιδαγώγηση του ανθρώπου τονίζει στο χωρίο αυτό ο Σταγειρίτης φιλόσοφος; Να εξηγήσετε τη σπουδαιότητά του.
3. Ποια είναι τα μέρη στα οποία διακρίνεται η ανθρώπινη ψυχή κατά τον Αριστοτέλη;
4. Για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις να γράψετε μία άλλη, ετυμολογικώς συγγενή, από το αρχαίο κείμενο που σας δίνεται: ένδεια, συνθήκη, σχήμα, επιστροφή, ουσία.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Ο Αριστοτέλης συνεχίζει και στην ενότητα αυτή την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με τον επίκτητο χαρακτήρα των ηθικών αρετών. Για τον σκοπό αυτό, αναφέρεται στο ρόλο των νομοθετών σε μια πολιτική κοινωνία. Έτσι, υποστηρίζει ότι πρώτιστο μέλημα και επιδίωξη κάθε νομοθέτη («βούλημα παντός νομοθέτου») με την άσκηση του νομοθετικού του λειτουργήματος είναι η ηθική αρτίωση των πολιτών, που επιτυγχάνεται με τον εθισμό τους μέσω των νόμων στην εκδήλωση κοινωνικά αποδεκτών -ηθικών- συμπεριφορών («τούς πολίτας ἐθίζοντες ποιούσιν ἀγαθούς»). Οι άνθρωποι, δηλαδή, «ἐθίζονται» σε τέτοιου είδους συμπεριφορές ενεργώντας σύμφωνα με τις υποδείξεις των νόμων που έχει συντάξει ο νομοθέτης και οι οποίοι σε μια πολιτική κοινωνία καταγράφουν τους παραδεδωγμένους σε αυτή κώδικες ηθικής και κοινωνικής συμπεριφοράς. Με άλλα λόγια, ο πολίτης, υπακούοντας στους νόμους και ενεργώντας καθ' υπόδειξή τους, εκτελεί συστηματικά και κατ' επανάληψη ηθικές πράξεις και με τον τρόπο αυτό «ἐθίζεται» (ασκείται) στα έργα της αρετής και γίνεται ενάρετος. Τούτο σημαίνει ότι, εάν ο κάθε πολίτης διέθετε εκ φύσεως -και άρα εκ των προτέρων- τις συγκεκριμένες ιδιότητες, δεν θα χρειαζόταν ο «εθισμός» από την πλευρά της πολιτείας για να τις αποκτήσει. Ο βαθμός επίτευξης του παραπάνω στόχου του νομοθέτη καθορίζει και τη συνολική αξία του έργου του («ὅσοι δὲ μὴ αὐτὸ ποιούσιν ἀμαρτάνουσιν»), καθώς και την ποιότητα του πολιτεύματος που αυτός συνέταξε («καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης»). Επομένως, ο εθισμός είναι το μέσο που μετέρχεται και ο νομοθέτης, προκειμένου να διαμορφώσει τα χρηστά ἦθη των μελών μιας πολιτικής κοινωνίας.
2. Τόσο ο Αριστοτέλης, όσο και ο Πλάτων, τόνιζαν επανειλημμένα στα κείμενά τους την καθοριστική συμβολή της ορθής παιδείας και αγωγής στην ηθική διαμόρφωση και αρτίωση του ανθρώπου. Αναγνώριζαν, δηλαδή, και οι δύο ότι η παιδεία δεν συμβάλλει μόνο στην πνευματική αλλά και στην ηθική προαγωγή του ανθρώπου και συνεπόμενα στην κοινωνικοποίησή του. Ο Αριστοτέλης, ειδικότερα, πίστευε ότι η παρεχόμενη αγωγή οδηγεί το άτομο, μέσω του συστηματικού και επίμονου «εθισμού», της καθημερινής και αδιάλειπτης άσκησης, στην υιοθέτηση και εκδήλωση κοινωνικά επαινετών συμπεριφορών, οι οποίες θα διαμορφώσουν τα σταθερά και μόνιμα πλέον γνωρίσματα («ἕξεις») του χαρακτήρα του. Ταυτόχρονα, ο Αριστοτέλης, ως βαθύς μελετητής της ανθρώπινης φύσης, γνώριζε ότι ο χαρακτήρας κάθε ανθρώπου είναι πιο εύπλαστος κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του, όταν και είναι εν πολλοίς αδιαμόρφωτος και άρα πιο δεκτικός σε εξωτερικά ερεθίσματα και επιδράσεις. Για τον λόγο αυτό επεσήμαινε σε κάθε ευκαιρία που του δινόταν (όπως εδώ) την ανάγκη να ξεκινήσει έγκαιρα («εὐθύς ἐκ νέων») η ηθική διαπαιδαγώγησή του, ώστε να επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα.
3. Βλ. εισαγωγή σχολικού βιβλίου σελ. 152 - 153: «Πριν από όλα όμως ο Αριστοτέλης ... σε ηθικές και διανοητικές».
4. **ένδεια**: ἔδει, δεῖ, **συνθήκη**: νομοθέται, νομοθέτου, **σχήμα**: εἶχεν, ἔχει, ἔξεις, **επιστροφή**: ἀναστρέφεσθαι, **ουσία**: ἐστίν, ἔσονται.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ξενοφώντας Ἱέρων ἢ Τυραννικός 6, 1

Βούλομαι δέ σοι, ἔφη, ὦ Σιμωνίδη, κάκεινας τὰς εὐφροσύνας δηλῶσαι ὅσαις ἐγὼ χρώμενος ὄτ' ἦν ιδιώτης, νῦν ἐπειδὴ τύραννος ἐγενόμην, αἰσθάνομαι στερόμενος αὐτῶν. Ἐγὼ γὰρ ξυνην μὲν ἠλικιώταις ἡδόμενος ἡδομένοις ἐμοί, συνην δὲ ἐμαυτῷ, ὅποτε ἡσυχίας ἐπιθυμήσαιμι, διηγῶν δ' ἐν συμποσίοις πολλάκις μὲν μέχρι τοῦ ἐπιλαθέσθαι πάντων εἴ τι χαλεπὸν ἐν ἀνθρωπίνῳ βίῳ ἦν, πολλάκις δὲ μέχρι τοῦ ὠδαῖς τε καὶ θαλίαις καὶ χοροῖς τὴν ψυχὴν συγκαταμιγνύναι, πολλάκις δὲ μέχρι κοίτης ἐπιθυμίας ἐμῆς τε καὶ τῶν παρόντων. Νῦν δὲ ἀπεστέρημαι μὲν τῶν ἡδομένων ἐμοὶ διὰ τὸ δού-

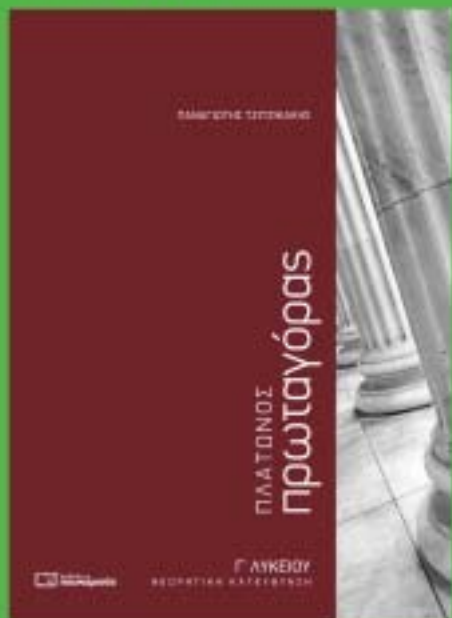
καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν ἐπὶ
σωτηρία τῆς ἀληθείας

κυκλοφορεῖ...

ΠΛΑΤΩΝΟΣ
ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

Π. ΤΖΙΤΖΙΚΑΚΗΣ

εκδόσεις
ΠΟΥΚΑΜΙΣΙΑΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ

λους ἀντὶ φίλων ἔχειν τοὺς ἐταίρους, ἀπεστέρημαι δ' αὖ τοῦ ἡδέως ἐκείνοις ὀμιλεῖν διὰ τὸ μηδεμίαν ἐνορᾶν εὖνοιαν ἐμοὶ παρ αὐτῶν· μέθην δὲ καὶ ὕπνον ὁμοίως ἐνέδρα φυλάττομαι.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Να μεταφράσετε το κείμενο που σας δίνεται.
2. Να γράψετε το ζητούμενο τύπο για καθεμιά από τις λέξεις που σας δίνονται:

ἔφη:	το γ' ενικό ευκτικής ενεστώτα
δηλώσαι:	το β' πληθυντικό οριστικής παρατατικού στη μέση φωνή
χρώμενος:	το β' ενικό προστακτικής ενεστώτα
αἰσθάνομαι:	το απαρέμφατο παρακειμένου
διήγον:	τη μετοχή αρσενικού γένους στον ενεργητικό αόριστο β' στην ονομαστική ενικού
ἐπιλαθέσθαι:	το α' πληθυντικό οριστικής υπερσυντελικού
ιδιώτης:	την αιτιατική πληθυντικού
πάντων:	το θηλυκό γένος στην ίδια πτώση και αριθμό
ἡδέως:	τους άλλους βαθμούς του επιρρήματος
εὖνοιαν:	τη γενική ενικού

3. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τις παρακάτω λέξεις: σοι, δηλώσαι, κοίτης, δούλους, ἐνέδρα.

4. **στερόμενος:** Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τον ρηματικό τύπο και να τον μετατρέψετε σε ισοδύναμη δευτερεύουσα πρόταση.

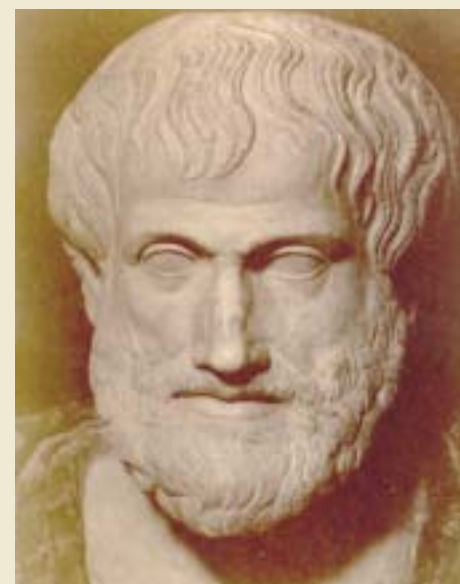
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. «Θέλω όμως», είπε, «Σιμωνίδη, να σου φανερώσω κι εκείνες τις ωραίες στιγμές, όσες εγώ απολάμβανα, όταν ήμουν ιδιώτης, και τώρα, όταν έγινα τύραννος, αντιλαμβάνομαι ότι τις στεροῦμαι. Εγώ δηλαδή συναναστρέφoμαι συνομηλίκους μου και χαιρόμουν με όσους χαιρόνταν μαζί μου, όμως έμενα μόνος κάθε φορά που επιθυμούσα ησυχία, ενώ πάλι περνούσα τον καιρό μου σε συμπόσια, πολλές φορές μέχρι να τα ξεχάσω όλα, εάν συνέβαινε κάτι δυσάρεστο στη ζωή των ανθρώπων· πολλές φορές μάλιστα (παρέμενα) μέχρι η ψυχή μου να γίνει ένα με τα τραγούδια, τα ξεφαντώματα και τους χορούς και πολλές φορές μέχρι να επιθυμήσουμε τον ύπνο και εγώ και οι παρευρισκόμενοι. Τώρα, όμως, έχω στερηθεί τη συντροφιά όσων χαιρόνταν να είναι μαζί μου, επειδή έχω τους συντρόφους μου ως δούλους αντί για φίλους κι έχω στερηθεί επίσης την ευχάριστη συναναστροφή μαζί τους, επειδή δεν διαβλέπω κανενός είδους ευμένεια από τη μεριά τους προς εμένα· κι από το μεθύσι και τον ύπνο όμοια με ἐνέδρα προφυλάσσομαι».

2. **ἔφη:** φαίη
δηλώσαι: ἐδηλοῦσθε
χρώμενος: χρω
αἰσθάνομαι: ἠσθησθαι
διήγον: διαγαγών
ἐπιλαθέσθαι: ἐπελελήσμεθα
ιδιώτης: ιδιώτας
πάντων: πασῶν
ἡδέως: ἡδιον, ἡδιστα
εὖνοιαν: εὖνοίας

3. **σοι:** ἔμμεσο αντικείμενο του απαρεμφάτου «δηλώσαι»
δηλώσαι: τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο του ρ. βούλομαι
κοίτης: γενική αντικειμενική στο «ἐπιθυμίας»
δούλους: κατηγορούμενο στο «τοὺς ἐταίρους» μέσω του «ἔχειν»
ἐνέδρα: δοτική αντικειμενική στο «ὁμοίως»

4. **στερόμενος:** κατηγορηματική μετοχή, εξαρτώμενη από το αισθήσεως ρήμα «αἰσθάνομαι», συνημμένη στο υποκείμενό του («ἐγώ»). Αναλύεται σε δευτερεύουσα ειδική πρόταση: ὅτι στέρομαι.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ
(384-322 Π.Χ)

Από τις μεγαλύτερες διάνοιες του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Η σκέψη του και τα έργα του απλώθηκαν σε όλους σχεδόν τους κλάδους της γνώσης αλλά έπειτα από 20 χρόνια μαθητείας στην Πλατωνική Ακαδημία διέπρεψε στον τομέα της φιλοσοφίας. Αντικρούοντας μάλιστα τη θεωρία του δασκάλου του σε πολλά και θεμελιώδη σημεία κατάφερε να περιβάλει τη δική του κοσμολογία με επιστημοσύνη, έτσι ώστε σήμερα να θεωρείται ο πρώτος επιστήμων φιλόσοφος. Τα κυριότερα έργα που πραγματεύτηκε στον ηθικό και κοινωνικοπολιτικό τομέα είναι τα «Ηθικά Νικομάχεια», τα «Πολιτικά» και «η Αθηναίων Πολιτεία». Η διαφωνία του με τον Πλάτωνα εστιάστηκε στο οντολογικό πρόβλημα. Ο Αριστοτέλης ορίζει τέσσερα αίτια για την ερμηνεία του όντος. Το «αίτιον ως είδος», το «αίτιον ως ύλη», το «κινούν αίτιον», το «αίτιον ως τέλος». Στη θεωρία της γνώσης και των μορφών της ο Αριστοτέλης διακρίνει γνώση «διαλεκτική» και γνώση «αποδεικτική». Στην ηθική ο Σταγειρίτης φιλόσοφος, τοποθετεί ψηλότερα από κάθε άλλη τη θεωρητική ενέργεια του νου, ενώ στην πολιτική διακρίνει καλές και κακές μορφές διακυβέρνησης. Θεωρεί καλές μορφές τη βασιλεία, την αριστοκρατία και την εξουσία της μεσαίας τάξης όταν ασκούνται με δημοκρατικές διαδικασίες, ενώ θεωρεί κακές μορφές την τυραννία, την ολιγαρχία και την ασύδοτη δημοκρατία.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΟΥΚΑΜΙΣΑΣ